

Wojewódzki program
wspierania rodziny i systemu
pieczy zastępczej w
województwie śląskim na lata
2016-2020

Spis treści

Informacje podstawowe.....	2
1.1. Podstawy prawne.....	2
1.2. Dokumenty programowe, w które wpisuje się Wojewódzki program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2016-2020.....	4
1.3. Wspieranie rodziny.....	5
1.4. Piecza zastępcza.....	6
1.4.1. Rodzinna piecza zastępcza.....	8
1.4.2. Instytucjonalna piecza zastępcza.....	10
1.5. Pomoc dla osób usamodzielnianych.....	12
1.6. Postępowanie adopcyjne.....	13
Charakterystyka obszaru wspierania rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie śląskim.....	15
2.1. Rodzinna piecza zastępcza w województwie śląskim w 2014 roku.....	15
2.2. Instytucjonalna piecza zastępcza w województwie śląskim w 2014 roku.....	21
2.3. Adopcje w województwie śląskim.....	27
Analiza SWOT.....	31
Misja i cele programu.....	33
Sposoby realizacji programu, zarządzanie.....	42
Słowniczek pojęć.....	43

Wprowadzenie

Informacje podstawowe

1.1. Podstawy prawne

Zgodnie z art. 183 pkt. 2 *ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 575)¹, zadaniem województwa jest opracowywanie programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, który będzie stanowił integralną część strategii rozwoju województwa. Z tego też powodu Uchwałą Zarządu Województwa Śląskiego nr 2472/83/V/2015 z dnia 29 grudnia 2015 r. został powołany zespół zadaniowy, którego celem jest opracowanie strategii działań regionalnych, nastawionych na wspieranie rodzin zamieszkujących województwo śląskie.

Przy opracowaniu Programu zespół opierał się na takich aktach prawnych jak: *ustawa z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2082 ze zm.), *Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.*, *ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa* (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 486), *ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 930), *ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1390) oraz *ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 239).

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej zmieniła zasady organizowania rodzinnej pieczy zastępczej, a także procedur adopcyjnych. Wcześniejsze rozwiązania legislacyjne nie zapewniały pożądanych rezultatów w zakresie organizacji opieki nad dzieckiem i rodziną. W wyniku tego, wskaźnik liczby dzieci umieszczonych poza rodziną biologiczną wzrósł. Tymczasem – jak wiadomo – najlepszym środowiskiem dla rozwoju dziecka jest jego sprawnie funkcjonująca rodzina biologiczna. W związku z powyższym, odebranie dziecka rodzinie, zwłaszcza długotrwałe lub stałe, powinno stanowić rozwiązanie ostateczne. Do tego czasu system powinien oferować instrumenty pomocy rodzinie, jeżeli ma ona trudności w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji. Jedynie w sytuacji, gdy powzięte działania nie przynoszą pożądanych efektów, dopuszcza się odseparowanie małoletniego od rodziców. Zgodnie z obowiązującym prawem, instytucjami odpowiedzialnymi za wcielanie w życie idei pomocy całej rodzinie, a zatem jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego wykonujące zadania z tego zakresu, tj.: placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Zadania związane z organizacją systemu pomocy dziecku i rodzinie *ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* przypisuje wszystkim szczeblom samorządu

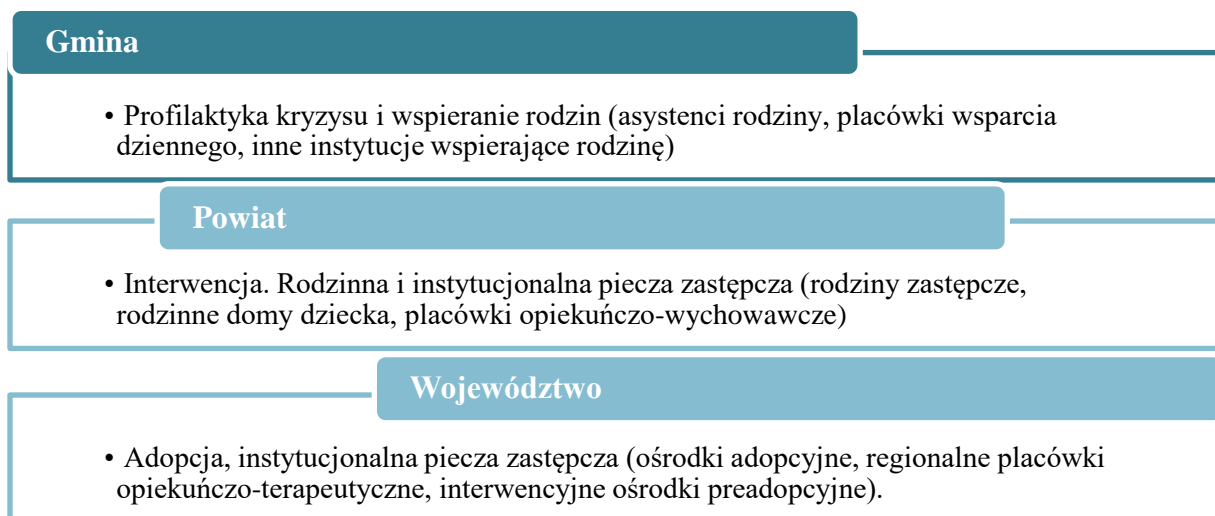
¹ Zwana dalej również *Ustawą*

terytorialnego, jako zadania własne lub zlecone z zakresu administracji rządowej. Ponadto przewiduje możliwość zlecenia przez samorzady realizacji określonych zadań organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność w zakresie wspierania rodziny, pieczy zastępczej lub pomocy społecznej oraz osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym działającym na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej lub pomocy społecznej. Scedowanie tych zadań na podmioty działające na poziomie lokalnym wpisuje się w proces deinstytucjonalizacji, o którym mowa w Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności. Zgodnie z przyjętą w nim definicją deinstytucjonalizacja to proces rozwoju usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności (również profilaktycznych), które mają wyeliminować konieczność opieki instytucjonalnej. Wśród grup użytkowników, których ma dotyczyć ten proces wymieniono dzieci, w tym dzieci niepełnosprawne.

W zaleceniach Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie praw dzieci oraz usług socjalnych przyjaznych dzieciom i rodzinom wzywa się państwa członkowskie do opracowania „programów deinstytucjonalizacji (...) połączonych z wysiłkami zmierzającymi do rozwoju usług rodzinnych i środowiskowych, zwłaszcza dla dzieci poniżej trzeciego roku życia oraz dzieci niepełnosprawnych”². W przypadku tej grupy beneficjentów można mówić o dwóch metodach świadczenia pomocy, uzależnionych od sytuacji rodzinnej dziecka. W odniesieniu do rodzin nieradzących sobie w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, a także rodziców dzieci niepełnosprawnych udzielane wsparcie ma obejmować pomoc specjalistów m.in. asystenta rodziny, psychologa, czy też pedagoga, a także pomoc finansową oraz rzeczową. W sytuacji, gdy rodzice dziecka nie żyją, bądź też nie są w stanie sprawować nad nim opieki ma ono trafić do rodziny adopcyjnej lub zastępczej, a tylko w ostateczności do instytucjonalnej pieczy zastępczej.

² CM/Rec2011(12).

Schemat 1. Podział kluczowych zadań związanych z organizacją systemu pomocy dziecku i rodzinie wg szczebli samorządu terytorialnego

1.2. Dokumenty programowe, w które wpisuje się Wojewódzki program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2016-2020

Wojewódzki program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2016-2020 wpisuje się w priorytet I *Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży*, Działanie I.2. *Rozwój usług edukacyjnych i opiekuńczych dla dzieci*, Działanie I.3. *Wsparcie działań z zakresu profilaktyki wykluczenia społecznego prowadzonych na rzecz rodziny*, a także Działanie I.4. *Wsparcie rodzin w kryzysie* Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020.

Ponadto jego założenia znajdują odzwierciedlenie w celu szczegółowym 3: *Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym* Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, który ma być realizowany między innymi poprzez takie kierunki interwencji jak:

- ❖ *Wzmocnienie działań profilaktycznych skierowanych do dzieci i rodzin zagrożonych dysfunkcją lub przeżywających trudności*
- ❖ *Rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej.*

Program jest spójny z obszarem priorytetowym B. *Szanse rozwojowe mieszkańców*; celem operacyjnym B.3. *Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców*; kierunkiem działania B.3.1. *Podnoszenie dostępu do usług wspierających funkcjonowanie rodziny, w tym wspieranie podmiotów oferujących takie usługi* Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”.

Ponadto jest on zgodny z zapisami Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020. Aktualizacja 2015. Rodzinom dedykowany jest jej cel strategiczny 1 *Tworzenie warunków do powstawania i właściwego funkcjonowania rodziny, zapewniającej prawidłowy rozwój i opiekę wszystkim jej członkom, zwłaszcza osobom*

zależnym. Wzmocnienie polityki prorodzinnej, który ma być realizowany poprzez przyjęcie następujących kierunków działań:

- ❖ 1.1. Promowanie rodziny jako naturalnego środowiska rozwoju
- ❖ 1.2. Wzmacnianie funkcji prokreacyjnej, opiekuńczej i wychowawczej rodzin
- ❖ 1.3. Wzmocnienie funkcji edukacyjnej, kulturowej i rekreacyjnej rodzin
- ❖ 1.4. Wspieranie rodziny w jej prawidłowym funkcjonowaniu
- ❖ 1.5. Wzmacnianie systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej
- ❖ 1.6. Diagnozowanie i monitorowanie sytuacji rodzin w województwie śląskim.

Program wpisuje się także w cel strategiczny 4 *Poprawa warunków i jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i społecznie wykluczonych*, w szczególności w przyjęty w jego ramach kierunek działań 4.2. *Wspieranie programów i inicjatyw z zakresu poprawy warunków życia osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podejmowanie działań na rzecz osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością*, Działanie 4.1.1. *Tworzenie programów wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym i społecznie wykluczonych, w tym bezdomnych oraz Działanie 4.2.2. Wzmocnienie działań profilaktycznych skierowanych do dzieci i rodzin zagrożonych dysfunkcją lub przeżywających trudności (w tym rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej).*

Koherencja założeń Wojewódzkiego programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2016-2020 z zapisami w/w dokumentów programowych, a także innych programów regionalnych i krajowych powiązanych z zagadnieniami rodziny ma zapewnić jego efektywną realizację.

1.3. Wspieranie rodziny

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Na mocy art. 3 ust. 1 w/w ustawy obowiązek wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizacji pieczy zastępczej, w zakresie ustalonym ustawą, spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego oraz na organach administracji rządowej, które realizują go we współpracy ze środowiskiem lokalnym, sądami i ich organami pomocniczymi, Policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi, o czym stanowi art. 3 ust. 2 Ustawy. Wsparcie to, polega między innymi na analizie sytuacji rodziny, określeniu przyczyn jej kryzysu oraz na wzmocnieniu jej roli, tj. rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, a także na pomocy w integracji rodziny i przeciwdziałaniu jej marginalizacji czy degradacji.

Wspieranie rodziny jest prowadzone poprzez pracę z rodziną oraz pomoc w opiece i wychowaniu dziecka, przy czym zawsze udzielane jest za zgodą rodziny i wiąże się z aktywnym jej udziałem. Zgodnie z zapisami art. 11 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w przypadku, gdy ośrodek pomocy społecznej otrzyma informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-

wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza wywiad środowiskowy w tej rodzinie, następnie analizuje jej sytuację i, jeżeli zachodzi taka konieczność, występuje do dyrektora/kierownika ośrodka z wnioskiem o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny.

Asystentura rodziny³ należy do gminnych instrumentów wspierających rodziny potrzebujące pomocy przy wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Osoba pełniąca rolę asystenta rodziny ma za zadanie, przy współpracy z gminą (m.in. pracownikami socjalnymi, organizacjami pozarządowymi, zespołami interdyscyplinarnymi oraz innymi podmiotami zajmującymi się sprawami dzieci i rodziny), udzielać pomocy rodzinom, które jej potrzebują. Do funkcji asystenta rodziny zalicza się: funkcję wsparcia psychiczno-emocjonalnego, diagnostyczno-monitorującą, opiekuńczą, doradczą, mediacyjną, wychowawczą, motywującą – aktywizującą oraz koordynacji działań skierowanych na rodzinę.

Zgodnie z art. 29 *Ustawy* rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może zostać również objęta pomocą rodziny wspierającej, która przy współpracy z asystentem rodziny pomaga jej w opiece i wychowaniu dzieci, prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny, przy czym rodzina ta musi uzyskać pozytywną opinię dyrektora/kierownika ośrodka pomocy społecznej, wydaną na podstawie rodzinnego wywiadu środowiskowego. Wójt może również upoważnić dyrektora/kierownika ośrodka pomocy społecznej do ustanawiania rodziny wspierającej lub zawierania i rozwiązywania z nią umowy określającej zasady zwrotu kosztów związanych z udzieleniem pomocy. Funkcję rodziny wspierającej mogą pełnić osoby z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem.

1.4. Piecza zastępcza

Pieczka zastępcza to zespół osób, instytucji oraz działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności ich sprawowania przez rodziców. Zapewnia pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub, gdy jest to niemożliwe, dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku takiej możliwości, opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym. Jej organizatorem jest powiat.

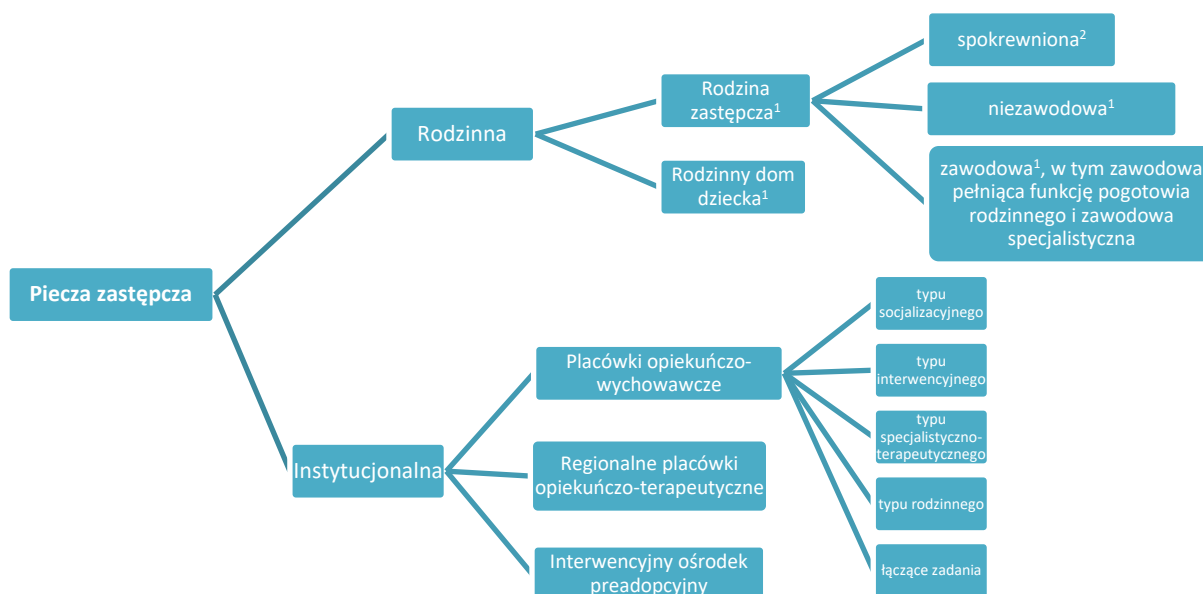
Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje na podstawie orzeczenia sądu albo w przypadku, gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję/Straż Graniczną, albo na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby w przypadku, o którym mowa w art. 12a *ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* lub w przypadku pilnej konieczności, na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, na podstawie umowy zawartej między rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, a starostą właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny lub miejsce prowadzenia rodzinnego domu dziecka. Ponadto *ustawa z dnia 18 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy* w art. 112³ wprowadziła zapis, który stanowi, iż umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich form pomocy rodzicom dziecka, o

³ Zob. Dział II „Wspieranie rodziny”, Rozdział 2 „Praca z Rodziną” *Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 575). o

których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, chyba że dobro dziecka wymaga zapewnienia mu niezwłocznie pieczy zastępczej. Oznacza to, że do umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej może dojść jedynie wówczas, gdy uprzednio stosowane inne środki przewidziane w art. 109 § 2 pkt 1-4 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz formy pomocy rodzicom dziecka, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nie doprowadziły do usunięcia stanu zagrożenia dobra dziecka, chyba że konieczność niezwłocznego zapewnienia dziecku pieczy zastępczej wynika z poważnego zagrożenia dobra dziecka, w szczególności zagrożenia jego życia lub zdrowia. Ponadto w art. 112³ § 2 ustawy z dnia 25 lutego 1954 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy wprowadzono zapis, iż umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej wbrew woli rodziców wyłącznie z powodu ubóstwa nie jest dopuszczalne.

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka następuje po uzyskaniu zgody, odpowiednio rodziców zastępczych albo prowadzącego rodzinny dom dziecka. Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia przez nie pełnoletności lub do 25 roku życia, w przypadku spełnienia warunków, o których mowa w *Ustawie* (art. 37).

Schemat 2. Formy pieczy zastępczej w Polsce

¹Rodzinę zastępczą (zawodową, niezawodową) oraz rodzinny dom dziecka tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, u których umieszczono dziecko w celu sprawowania nad nim pieczy zastępczej. Rodzinę zastępczą zawodową lub niezawodową tworzą osoby niebędące wstępnymi lub rodzeństwem dziecka.

² Rodzinę zastępczą spokrewnioną tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, u których umieszczono dziecko w celu sprawowania nad nim pieczy, którzy są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka, tj. są zobowiązani do jego alimentacji.

1.4.1. Rodzinna piecznia zastępcza

Rodzina zastępcza oraz rodzinny dom dziecka zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie. Traktują małoletniego w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej, zapewniają dostęp do świadczeń zdrowotnych, umożliwiają kształcenie, rozwój uzdolnień i zainteresowań, zapewniają ochronę przed bezprawną ingerencją w jego życie prywatne, a także zaspokajają jego potrzeby emocjonalne (w tym, jeżeli sąd nie postanowi inaczej, poprzez zapewnienie kontaktu z rodziną biologiczną), bytowe, rozwojowe, społeczne oraz religijne. W realizowaniu tych zadań rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka współpracują z ośrodkiem adopcyjnym, koordynatorem pieczy zastępczej i organizatorem pieczy zastępczej.

Wsparcie rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka:

Rodziny pomocowe

Rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka, na swój wniosek, mogą być wspierane przez rodziny pomocowe – w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem, tj. w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu oraz w efekcie nieprzewidzianych trudności i zdarzeń losowych. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy. (Zob. art. 73-74 Ustawy)

Funkcja rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka mogą zostać powierzone osobom, które spełniają warunki określone w art. 42 Ustawy, m.in. przebywają na terytorium Polski, nie są pozbawione władzy rodzicielskiej (nie jest im ona również ograniczona,

ani zawieszona), wypełniają obowiązek alimentacyjny (jeśli wynika z tytułu egzekucyjnego), nie są ograniczone w zdolności do czynności prawnych, są zdolne do sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem (co jest potwierdzone zaświadczeniami o braku przeciwwskazań zdrowotnych oraz opinią o posiadaniu predyspozycji i motywacji do pełnienia omawianej funkcji, wystawioną przez psychologa), czy zapewnią odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające zaspokojenie potrzeb dziecka.

Ponadto pełnienie funkcji rodziny zastępczej niezawodowej lub zawodowej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (zawodowej, niezawodowej) lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka powinni posiadać świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub prowadzonego przez

Wsparcie rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka:

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej

Funkcję organizatora rodzinnej pieczy zastępczej może pełnić wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu lub inny podmiot, któremu zlecono realizację tego zadania (np. organizacja pozarządowa lub zespół ds. pieczy zastępczej w powiatowym centrum pomocy rodzinie). Do jego zadań należy m.in. nabór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, organizowanie dla nich szkoleń, czy badań psychologicznych, a także wspieranie już funkcjonujących rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka poprzez zapewnianie im szkoleń podnoszących kwalifikacje oraz pomocy (poradnictwo).

*Ponadto obowiązkiem organizatora rodzinnej pieczy zastępczej jest zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających.**

**Na podstawie art. 76 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz.U. 2016 poz. 575)*

ośrodek adopcyjny, przy czym w przypadku rodzin zastępczych zawodowych oraz osób prowadzących rodzinny dom dziecka szkolenia te mają formę rozszerzoną.

W rodzinie zastępczej zawodowej lub niezawodowej w tym samym czasie może przebywać nie więcej niż 3 dzieci lub osób, które uzyskały pełnoletność, chyba, że istnieje konieczność umieszczenia w niej rodzeństwa.

❖ **Rodzina zastępcza zawodowa**

Mianem zawodowej określa się rodzinę zastępczą, która za wykonywaną pracę na rzecz przydzielonych jej dzieci otrzymuje wynagrodzenie (w przypadku małżeństwa wynagrodzenie pobiera tylko jeden z małżonków, przy czym małżonek niepobierający wynagrodzenia z tytułu umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej może zostać zatrudniony przez starostę do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich, o czym stanowi art. 57 ust. 3 Ustawy). Pod jej opieką znajdują się dzieci, które nie są z nią spokrewnione.

❖ **Rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego**

Umieszcza się w niej dziecko krótkookresowo, tj. do czasu unormowania jego sytuacji, nie dłużej jednak niż na okres 4 miesięcy. W uzasadnionych przypadkach okres ten może być przedłużony za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej do 8 miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego o powrót dziecka do rodziny lub o przysposobienie lub umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej.

❖ **Rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna**

W szczególności umieszcza się w niej dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a także dzieci na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (przy czym dzieci z tych dwóch grup nie można umieścić w jednej rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej jednocześnie) oraz małoletnie matki.

❖ **Rodzinny dom dziecka**

Wsparcie rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka:

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej jest zatrudniany przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Do jego zadań należy w szczególności udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji ich zadań.

Oznacza to, iż do jego obowiązków należy m.in. przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku; pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązywaniu wzajemnego kontaktu; zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci (w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej), a także zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających.

*Ponadto koordinator udziela wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej.**

*Na podstawie art. 77 i 79 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 575)

Rodzinny dom dziecka działa na zasadach zbliżonych do rodziny zastępczej zawodowej, ale jest przygotowany do sprawowania opieki nad większą liczbą dzieci (nie więcej niż 8 wychowanków). W razie konieczności umieszczenia w rodzinnym domu dziecka rodzeństwa, za zgodą prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, jest dopuszczalne umieszczenie w nim w tym samym czasie większej liczby dzieci.

1.4.2. Instytucjonalna piecza zastępcza

❖ *Placówka opiekuńczo-wychowawcza*

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest prowadzona przez powiat lub podmiot, któremu zlecił on realizację tego zadania. Jej głównym zadaniem jest zapewnienie dziecku całodobowej opieki i wychowania (zaspokojenie jego podstawowych potrzeb) oraz zagwarantowanie mu dostępu do kształcenia oraz opieki zdrowotnej. Innymi słowy celem tego rodzaju placówek jest jak najlepsze zabezpieczenie dobra dziecka w sytuacji, w której z jakichś przyczyn, nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wpieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła nowe standardy dotyczące liczby oraz wieku dzieci umieszczanych w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczane są dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Niemniej jednak w wyjątkowych przypadkach (stan zdrowia dziecka, obecność w placówce rodziców czy rodzeństwa) dopuszcza się umieszczenie w placówce młodszego dziecka.

W tym samym czasie w placówce może przebywać łącznie nie więcej niż 14 wychowanków (w placówkach typu rodzinnego – nie więcej niż 8 lub w szczególnych przypadkach, takich jak konieczność umieszczenia rodzeństwa – nie więcej niż 10).

Realizując zadania, placówka współpracuje z sądem, powiatowym centrum pomocy rodzinie, rodziną, asystentem rodziny, organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz z innymi osobami i instytucjami, które podejmują się wspierania działań wychowawczych placówki opiekuńczo-wychowawczej. Praca z dzieckiem jest w niej prowadzona zgodnie z planem pomocy dziecku, sporządzonym i realizowanym przez wychowawcę we współpracy z asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został on przydzielony – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną.

Placówka umożliwia dziecku kontakt z bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej i podejmuje działania w celu przywrócenia dziecka rodzinie biologicznej lub znalezienia mu rodziny adopcyjnej (pod warunkiem uregulowanej sytuacji prawnej).

Tabela 1. Typy placówek opiekuńczo-wychowawczych

Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu*:			
socjalizacyjnego	interwencyjnego	specjalistyczno-terapeutycznego	rodzinnego
<p>Celem placówki typu socjalizacyjnego jest zapewnienie całodobowej opieki i zaspokajanie niezbędnych potrzeb dziecka. Zapewnia ona wychowanie i kształcenie, w tym zajęcia specjalistyczne, rekompensujące brak wychowania w środowisku rodzinnym. Ponadto podejmuje działania w celu przywrócenia dziecka rodzinie biologicznej umieszczenie go w rodzinie adopcyjnej lub w rodzinnej formie opieki zastępczej.</p>	<p>Zadaniem placówki typu interwencyjnego jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. Placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki. W placówce typu interwencyjnego umieszcza się dziecko na max. 3 miesiące (podczas trwania postępowania sądowego dot. sytuacji prawnej dziecka, pobyt może być wydłużony o max. kolejne 3 miesiące).</p>	<p>Placówka typu specjalistyczno-terapeutycznego sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w tym legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych.</p>	<p>Placówka typu rodzinnego wychowuje dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się. Umożliwia wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu.</p>

* Typ placówki opiekuńczo-wychowawczej określa jej regulamin. Dana placówka opiekuńczo-wychowawcza może łączyć poszczególne zadania.

❖ *Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna*

Prowadzenie regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej należy do zadań samorządu województwa, który jednak może je zlecić innemu podmiotowi. W tego rodzaju instytucji umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia, wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji, nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci. W szczególnych przypadkach wojewoda (który sprawuje nad nią nadzór, podobnie jak nad interwencyjnym ośrodkiem preadopcyjnym) może zezwolić na umieszczenie większej liczby dzieci, nie większej jednak niż 45.

W przypadku województwa śląskiego, zadanie prowadzenia regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, drogą otwartego konkursu ofert, zlecono Zgromadzeniu Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej – Prowincja Opolska z siedzibą w Leśnicy oraz Stowarzyszeniu „Otwarte Serca Dzieciom” z Kuźni Raciborskiej⁴. Pierwsza z wymienionych organizacji prowadzi Regionalną Placówkę Opiekuńczo-Terapeutyczną Nr 1 w Gliwicach, Regionalną Placówkę Opiekuńczo-Terapeutyczną Nr 2 w Gliwicach oraz Centrum Administracyjne Regionalnych Placówek Instytucjonalnej Pieczy Zastępczej w Gliwicach. Z kolei druga prowadzi Regionalną Placówkę Opiekuńczo-

⁴ Zob. Uchwała Zarządu Województwa Śląskiego nr 2938/303/IV/2013 z dnia 30 grudnia 2013 r.

Terapeutyczną Nr 3 w Cyprzanowie, Regionalną Placówkę Opiekuńczo-Terapeutyczną Nr 4 w Samborowicach oraz Centrum Administracyjne Regionalnych Placówek Instytucjonalnej Pieczy Zastępczej nr 2 w Samborowicach.

❖ **Interwencyjny ośrodek preadopcyjny**

Prowadzenie interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego również należy do zadań samorządu województwa, który jednak może je zlecić podmiotowi niepublicznemu w trybie otwartego konkursu ofert. W tego rodzaju ośrodku umieszczane są dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci, a pobyt dziecka nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez nie pierwszego roku życia.

W przypadku województwa śląskiego, zadanie prowadzenia interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego zlecono Zgromadzeniu Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej – Prowincja Opolska z siedzibą w Leśnicy⁵. Ośrodek znajduje się w Gliwicach.

1.5. Pomoc dla osób usamodzielnianych

Zgodnie z art. 140 *Ustawy* osobie, która po osiągnięciu pełnoletności opuszcza pieczę zastępczą (rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą bądź regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną) przysługuje pomoc na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie oraz zagospodarowanie, o ile jej umieszczenie w pieczy nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu. Udziela się jej również pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia, a także zapewnia pomoc prawną i psychologiczną. Pomoc mogą uzyskać również osoby, których pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał ze względu na śmierć osób tworzących rodzinę zastępczą lub prowadzących rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed ukończeniem przez nie 18 roku życia. Pomoc, o której mowa powyżej nie przysługuje, jeżeli osoba usamodzielniana przebywa w domu pomocy społecznej bądź też placówce zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym lub przewlekle chorym, a także gdy otrzymuje ona już pomoc dla osób usamodzielnianych w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej.

Pomoc dla osoby usamodzielnianej jest udzielana lub przyznawana na jej wniosek. Jej przyznanie lub odmowa następuje w drodze decyzji.

Warunkiem uzyskania pomocy na usamodzielnienie oraz na zagospodarowanie jest osiągnięcie miesięcznego dochodu nie przekraczającego 1 200 zł, jednakże w uzasadnionych przypadkach (sytuacja mieszkaniowa, dochodowa, majątkowa lub osobista) pomoc może być również przyznana osobom, których dochód jest wyższy.

⁵ Zob. tamże.

Osoba usamodzielniana chcąc uzyskać pomoc na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie oprócz złożenia wniosku musi również posiadać zatwierdzony indywidualny program usamodzielnienia określający w szczególności zakres jej współdziałania z opiekunem usamodzielnienia oraz uzyskiwania przez nią wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskiwaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez nią zatrudnienia.

Indywidualny program usamodzielnienia jest opracowywany przez osobę usamodzielnianą wraz z opiekunem usamodzielnienia co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności. Musi on zostać zatwierdzony przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie. Zmiany w indywidualnym programie usamodzielnienia mogą być dokonywane w przypadku zmiany sytuacji życiowej osoby usamodzielnianej. Po zakończeniu jego realizacji osoba usamodzielniana wspólnie z opiekunem usamodzielnienia oraz kierownikiem PCPR dokonuje oceny końcowej procesu usamodzielnienia.

1.6. Postępowanie adopcyjne

Na mocy *ustawy z dnia 9 czerwca 2011 o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, adopcja stała się zadaniem struktur regionalnych, tj. samorządu województwa. Wcześniejsze regulacje umiejscawiały ośrodki adopcyjne w obrębie sektora edukacji, a następnie pomocy społecznej (od 2004 roku). W art. 184 przywołanej ustawy wskazano, iż do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez samorząd województwa należy organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych. Samorząd może jednak zlecić ich prowadzenie podmiotom niepublicznym (na podstawie art. 154 i 190 wspomnianej ustawy, przy zastosowaniu procedury otwartego konkursu ofert)⁶.

Po zmianach legislacyjnych w 2011 roku, samorządy województw przejęły wcześniej istniejące publiczne ośrodki adopcyjno-opiekuńcze. W województwie śląskim w 2012 roku dotychczas funkcjonujące publiczne ośrodki, które w 2010 roku przeprowadziły co najmniej 10 procedur adopcyjnych zakończonych przysposobieniem, przekształciły się w filie Wojewódzkiego Ośrodka Adopcyjnego (WOA) funkcjonującego w ramach struktury organizacyjnej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego. Zlokalizowane są one w Sosnowcu, Rybniku, Częstochowie, Wodzisławiu Śląskim oraz Bielsku-Białej. Filia w Sosnowcu pełni dodatkowo rolę Wojewódzkiego Banku Danych (WBD) o dzieciach z terenu województwa oczekujących na przysposobienie⁷.

W styczniu 2013 roku, w wyniku otwartego konkursu ofert, prowadzenie niepublicznych ośrodków adopcyjnych zlecono pięciu podmiotom, przy czym od 2015 roku niepubliczne ośrodki adopcyjne prowadzone są przez 4 podmioty.

⁶ Marszałek województwa monitoruje przebieg procesów adopcyjnych w ośrodkach adopcyjnych na terenie województwa za pomocą regionalnego ośrodka polityki społecznej.

⁷ WBD można określić mianem koordynatora przekazywania informacji o dzieciach z regionu oraz pośrednika w przepływie informacji z Centralnym Bankiem Danych w Warszawie.

Tabela 2. Podmioty, którym Województwo Śląskie zleciło prowadzenie w latach 2013-2017 niepublicznych ośrodków adopcyjnych

Lp.	Nazwa organizacji	Nazwa placówki
1	Diecezjalne Centrum Służby Rodzinie i Życiu ul. Skautów 1 41-200 Sosnowiec	Diecezjalny Ośrodek Adopcyjny w Sosnowcu ul. Skautów 1 41-200 Sosnowiec
2	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Okręgowy ul. Nowowiejskiego 15 42-200 Częstochowa	Ośrodek Adopcyjny Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Oddziału Okręgowego w Częstochowie ul. Nowowiejskiego 3 42-200 Częstochowa
3	Śląski Oddział Terenowy Towarzystwa Rozwijania Aktywności Dzieci "Szansa" ul. Chrzanowskiego 17 41-902 Bytom	Ośrodek Adopcyjny i Pieczy Zastępczej Towarzystwa Rozwijania Aktywności Dzieci „Szansa” Plac Jana 13 41-936 Bytom
4	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Śląski Oddział Regionalny ul. Poczтовая 16 40-002 Katowice	Ośrodek Adopcyjny Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Śląskiego Oddziału Regionalnego w Katowicach ul. Poczтовая 16 40-002 Katowice
5	Archidiecezja Katowicka ul. Jordana 39 40-043 Katowice	Ośrodek Adopcyjny Archidiecezji Katowickiej ul. Plebiscytowa 49A 40-041 Katowice (ośrodek działał do końca 2014 roku)

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nakłada obowiązek zgłaszania informacji o dzieciach z danego województwa (z uregulowaną sytuacją prawną) do ośrodków adopcyjnych działających na terenie danego województwa, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających. Z kolei prowadzenie procedur przysposobienia oraz przygotowanie osób do postępowania adopcyjnego jest wyłączną kompetencją ośrodków adopcyjnych. Do zadań ośrodków adopcyjnych należy w szczególności⁸:

- ❖ kwalifikowanie dzieci zgłoszonych do przysposobienia (w tym sporządzanie diagnozy psychologicznej i pedagogicznej, gromadzenie danych m.in. dotyczących ich zdrowia);
- ❖ kwalifikowanie kandydatów na rodziców adopcyjnych oraz ich wspieranie (w tym przeprowadzenie badań pedagogiczno-psychologicznych, wywiadu adopcyjnego, wydawanie opinii kwalifikacyjnych oraz pomoc w przygotowaniu wniosków o przysposobienie, gromadzenie niezbędnych dokumentów, a także udzielanie wsparcia psychologiczno-pedagogicznego);
- ❖ prowadzenie szkoleń dla kandydatów na rodziny przysposabiające i wydawanie świadectw ich ukończenia;
- ❖ wspieranie osób, które już przysposobiły dzieci w wykonywaniu przez nie funkcji opiekuńczo-wychowawczych (pomoc w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i opiekuńczych, poradnictwo i terapia, w tym terapia rodzinna,

⁸ Zob. Dział V „Postępowanie adopcyjne” ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

pomoc pedagogiczna i psychologiczna oraz pomoc prawna w zakresie prawa rodzinnego);

- ❖ dobieranie rodziny przysposabiającej do indywidualnych potrzeb dziecka;
- ❖ zapewnianie pomocy psychologicznej kobietom w ciąży i pacjentkom oddziałów ginekologiczno-położniczych, które sygnalizują zamiar oddania dziecka bezpośrednio po urodzeniu.

Ponadto przedstawiciele ośrodków adopcyjnych uczestniczą w ocenie sytuacji dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej oraz w rodzinnym domu dziecka oraz w posiedzeniach komisji ds. okresowej oceny sytuacji dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych. Mogą oni również prowadzić szkolenia dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka oraz dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego. Współpracują również z sądem oraz innymi instytucjami w środowisku lokalnym w zakresie wspierania rodziny. Dodatkowo ośrodki adopcyjne promują ideę adopcji.

Prowadzenie ośrodków adopcyjnych jest ważnym elementem rozwiązywania problemów dzieci pozbawionych opieki rodziców. Właściwie prowadzone postępowanie w kierunku przysposobienia wymaga ścisłej współpracy służb społecznych, celem podejmowania adekwatnych działań pomocowych wobec dziecka i rodziny. Przysposobienie ma służyć przede wszystkim dziecku pozbawionemu opieki rodziców, które ma niezbywalne prawo do wychowania w warunkach rodzinnych, a także do posiadania wiedzy na temat swoich korzeni i tożsamości.

Charakterystyka obszaru wspierania rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie śląskim

2.1. Rodzinna piecza zastępcza w województwie śląskim w 2014 roku

W przypadku braku możliwości zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców obowiązkiem powiatów jest organizacja pieczy zastępczej.

Rodzinną pieczę zastępczą w Polsce tworzą przede wszystkim rodziny zastępcze. Stanowiły one w 2014 roku (zarówno w kraju, jak i w regionie) 99% podmiotów wchodzących w skład tej formy zastępczej opieki nad dzieckiem. Pozostały 1% tworzyły rodzinne domy dziecka.

W 2014 roku na rodzinną pieczę zastępczą składało się w województwie śląskim 5430 podmiotów (w 2013 roku 5523), w których wychowywało się 7853 dzieci (w 2013 roku 7892). Oznacza to spadek o 1,7% w stosunku do roku 2013 w przypadku liczby podmiotów i o 0,5% w przypadku liczby dzieci. Dla całego kraju spadek liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej wynosił 1%. Sytuacja ta może być związana z tendencją do coraz większej profesjonalizacji rodzinnej pieczy zastępczej, przejawiającej się m.in. we wzroście liczby

rodzin zastępczych zawodowych oraz rodzinnych domów dziecka, które mogą objąć swoją opieką większą liczbę dzieci, aniżeli inne podmioty. Z uwagi na powyższe dość wyraźnemu spadkowi liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej towarzyszy jedynie nieznaczny spadek liczby dzieci, które się w nich wychowują.

Rodziny zastępcze

Podobnie jak w innych regionach Polski, tak i w województwie śląskim podstawową formą świadczenia opieki zastępczej jest rodzina zastępcza. W 2014 roku w regionie funkcjonowało 5381 rodzin zastępczych (o 1,9% mniej niż w roku 2013). W rodzinach tych opiekę znalazło 7522 wychowanków do 25 roku życia (spadek o 1,7% w stosunku do roku 2013).

W 2014 roku rodziny zastępcze w województwie śląskim (podobnie jak w całym kraju) najczęściej były tworzone przez małżeństwa (59,5%) oraz wychowywały jedno (74,3%) i dwoje dzieci (17,3%). Co najmniej trójką dzieci opiekowało się 8,3% rodzin zastępczych (pozostałe 0,1% stanowiły rodziny bez przyjętych dzieci).⁹

Biorąc pod uwagę rodziny zastępcze w poszczególnych podregionach województwa śląskiego, należy zauważyć, iż w 2014 roku najwięcej było ich w podregionie katowickim (1109 rodzin wychowujących 1510 dzieci) oraz sosnowieckim (866 rodzin z 1135 dziećmi).

Tabela 3. Rodziny zastępcze w województwie śląskim w latach 2011-2014 (stan na 31 grudnia 2014 roku)¹⁰

Wyszczególnienie		województwo śląskie					
		2011	2012	2013	2014	dynamika 2013-2014	
						wart. bezwzgl.	%
Rodziny zastępcze ogółem	liczba rodzin	5420	5591	5 486	5 381	-105	-1,9
	liczba dzieci w rodzinach zastępczych (do 25 r.ż.)	bd.	7837	7 654	7 522	-132	-1,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Największy udział w strukturze rodzin zastępczych z województwa śląskiego miały w 2014 roku rodziny spokrewnione z dzieckiem (64,1%, tj. 3448 rodzin), a następnie niezawodowe (31,8%, tj. 1710). W tychże również wychowywało się najwięcej dzieci – odpowiednio 4355 dzieci w rodzinach zastępczych spokrewnionych oraz 2334 dzieci w

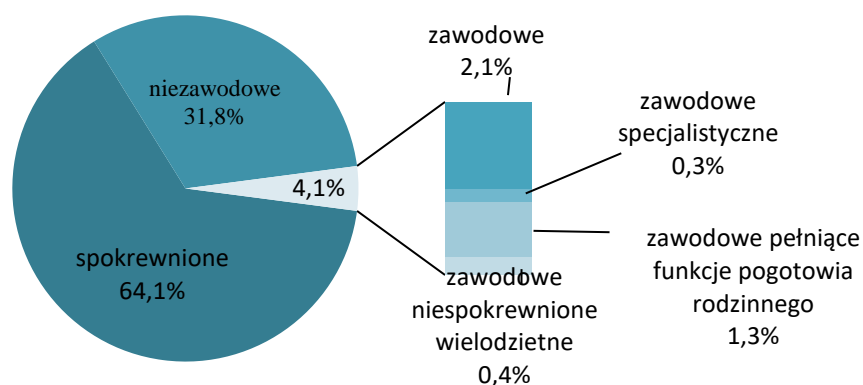
⁹ Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2012 roku, op. cit.

¹⁰ Ze względu na zmiany w systemie pieczy zastępczej wprowadzane od 2011r., porównywanie danych z okresem przed 2011 rokiem jest obciążone ryzykiem nadinterpretacji.

rodzinach niezawodowych. Najmniejszy udział przypadł rodzinom zawodowym (4,1%, tj. 223 rodziny), w których wychowywało się 833 dzieci w wieku do 25 roku życia.

Dane wskazują na spadek liczby rodzin zastępczych oraz liczby wychowanków poczynając od 2012 roku. Analizując dane z lat 2013-2014 można dostrzec, iż zmniejszyła się liczba niemalże wszystkich wyróżnionych typów rodzin zastępczych. Jedyny wyjątek stanowią rodziny zastępcze zawodowe (niespecjalistyczne, niewielodzietne oraz niepełniące funkcji pogotowia rodzinnego). W tym wypadku ich liczba wzrosła o blisko 11%, co jest zjawiskiem pozytywnym, gdyż wskazuje na profesjonalizację rodzin zastępczych.

Wykres 1. Rodziny zastępcze w województwie śląskim w 2014 roku (N=5381)

Źródło: Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015 r.

Tabela 4. Struktura rodzin zastępczych w województwie śląskim w latach 2013-2014 (stan na 31 grudnia 2013 i 2014 roku)

Wyszczególnienie	2013	2014	Dynamika 2013-2014
------------------	------	------	--------------------

				wart. bezwzgl.	%	
Liczba rodzin zastępczych	ogółem	5 486	5 381	-105	-1,9%	
	w tym:	rodziny zastępcze spokrewnione	3539	3448	-91	-2,6%
		rodziny zastępcze niezawodowe	1723	1710	-13	-0,8%
		zawodowe	101	112	11	10,9%
		zawodowe specjalistyczne	22	18	-4	-18,2%
		zawodowe pełniące funkcje pogotowia rodzinnego	71	71	0	0,0%
		zawodowe niespokrewnione wielodzietne	30	22	-8	-26,7%

Źródło: 1) Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2013 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014 r.;
2) Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015 r.

Tabela 5. Dzieci umieszczone w rodzinach zastępczych w województwie śląskim w latach 2013-2014 (stan na 31 grudnia 2013 i 2014 roku)

Wyszczególnienie		2013	2014	Dynamika 2013-2014		
				wart. bezwzgl.	%	
Dzieci w rodzinach zastępczych (do 25 r.ż.)	ogółem	7 654	7 522	-132	-1,7%	
	w tym:	rodziny zastępcze spokrewnione	4447	4355	-92	-2,1%
		rodziny zastępcze niezawodowe	2343	2334	-9	-0,4%
		zawodowe	370	418	48	13,0%
		zawodowe specjalistyczne	53	39	-14	-26,4%
		zawodowe pełniące funkcje pogotowia rodzinnego	285	275	-10	-3,5%
		zawodowe niespokrewnione wielodzietne	156	101	-55	-35,3%

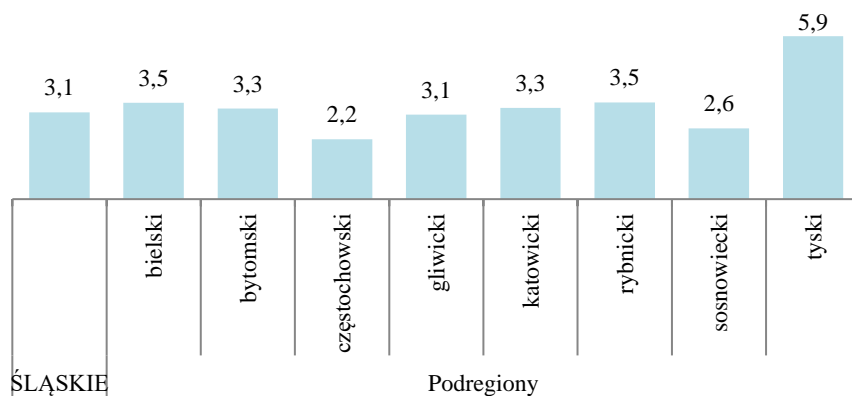
Źródło: 1) Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2013 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014 r.;
2) Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015 r.

Wśród ogółu rodzin zastępczych zawodowych, niespokrewnionych z wychowankami, najczęściej spotykaną formą była rodzina zawodowa, a następnie rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcje pogotowia rodzinnego. W pierwszej z wymienionych rodzin w 2014 roku w województwie śląskim wychowywało się 418 dzieci do 25 roku życia, zaś w drugiej 275. Na trzecim miejscu znalazły się rodziny zawodowe niespokrewnione wielodzietne (22 rodziny), w których wychowywało się 101 dzieci.

Sytuację w obszarze rodzin zastępczych ilustruje wskaźnik stanowiący stosunek liczby dzieci umieszczonych w tego rodzaju rodzinach do liczby dzieci przebywających

w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Wyższy poziom tego wskaźnika oznacza lepszą sytuację dzieci, dla których korzystniejsze jest wychowywanie się w rodzinie zastępczej niż w instytucjonalnej formie pieczy. W 2014 roku jego wartość dla województwa śląskiego wynosiła 3,1 (dla Polski 2,9). Dla porównania, w 2010 roku wskaźnik ten wynosił 2,6 (dla Polski 2,3).

Wykres 2. Stosunek liczby dzieci do 25 r.ż. umieszczonych w rodzinach zastępczych do liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w województwie śląskim w 2014 roku

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Tabela 6. Rodziny zastępcze wg podregionów województwa śląskiego w 2014 roku

Wyszczególnienie		Województwo	Podregiony							
			bielski	bytomski	częstochoowski	gliwicki	katowicki	rybnicki	sosnowiecki	tyski
Rodziny zastępcze ogółem	liczba rodzin	5381	594	572	544	553	1109	720	866	423
	liczba dzieci (do 25 r.ż.) w rodzinach zastępczych	7 522	865	805	729	760	1 510	1 088	1 135	630
	stosunek liczby dzieci w rodzinach zastępczych do liczby dzieci korzystających z placówek opiekuńczo-wychowawczych	3,1	3,5	3,3	2,2	3,0	3,3	3,5	2,6	5,9

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Najwyższa wartość omawianego wskaźnika osiągnięta została w podregionach tyskim (5,9) oraz bielskim i rybnickim (3,5), natomiast najniższa w częstochoowskim (2,2) oraz sosnowieckim (2,6). Biorąc pod uwagę powiaty województwa śląskiego, okazuje się, iż to w powiatach ziemskich stosunek liczby dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych do liczby dzieci korzystających z całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych był korzystniejszy i wyniósł 3,9 (w grodzkich 2,8).

**Tabela 7. Rodziny zastępcze wg rodzajów powiatów
w województwie śląskim w 2014 roku**

Wyszczególnienie		Województwo	Powiaty wg rodzaju	
			grodzkie	ziemskie
Rodziny zastępcze	liczba rodzin	5 381	3 439	1 942
	liczba dzieci (do 25 r.ż.) umieszczonych w rodzinach zastępczych	7 522	4 612	2 910
	stosunek liczby dzieci w rodzinach zastępczych do liczby dzieci korzystających z placówek opiekuńczo-wychowawczych	3,1	2,8	3,9

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Rodzinne domy dziecka

Rodzinna piecza zastępcza to także rodzinne domy dziecka. Stanowiły one w 2014 roku niespełna 1% wszystkich placówek wchodzących w skład rodzinnych form pieczy zastępczej. Jak wskazują dane GUS, ich liczba w województwie śląskim od 2012 roku stale wzrasta, podobnie jak liczba wychowanków umieszczonych w tej formie rodzinnej pieczy zastępczej. Wspomniany wzrost był prawdopodobnie spowodowany korzystnymi warunkami prowadzenia rodzinnego domu dziecka (pięcioletni kontrakt, część świadczeń obligatoryjnych), jak i warunkowany był obowiązkiem przekształcania się rodzin zastępczych zawodowych wielodzietnych w rodzinne domy dziecka w terminie do końca 2014 roku (zgodnie z art. 234 Ustawy)¹¹.

Najwięcej rodzinnych domów dziecka pod koniec 2014 roku zlokalizowanych było w podregionie bytomskim (12), rybnickim (12) oraz bielskim (10), zaś najmniej w tyskim (1) oraz częstochowskim (2) i sosnowieckim (2).

**Tabela 8. Rodzinne domy dziecka w województwie śląskim w latach 2013-2014
(stan na 31 XII)**

Wyszczególnienie	Dynamika 2013-2014			Podregiony
	2012 r.	2013 r.	2014 r.	

¹¹ Zob. Spadek liczby rodzin zastępczych zawodowych wielodzietnych zamieszczony w tabeli nr 9.

					Liczba	%	bielski	bytowski	częstochoowski	gliwicki	katowicki	rybnicki	sosnowiecki	tyski
Rodzinne domy dziecka	liczba	26	37	49	+12	32,4	10	12	2	5	5	12	2	1
	liczba dzieci (do 25 r.ż.)	164	238	331	+93	39,1	65	88	7	33	39	83	10	6

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

2.2. Instytucjonalna piecza zastępcza w województwie śląskim w 2014 roku

Instytucjonalną pieczę zastępczą tworzą przede wszystkim placówki opiekuńczo-wychowawcze różnych typów, a także regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne. Największą liczbę placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej odnotowano w 2014 roku w województwach dolnośląskim (142, tj. 13,3%), mazowieckim (111, tj. 10,4%) oraz śląskim (95, tj. 8,9%). Z kolei najmniej placówek funkcjonowało w województwach opolskim (23, tj. 2,2%) oraz podlaskim (24, tj. 2,2%).

Wśród 95 instytucji pieczy zastępczej, zlokalizowanych w regionie w 2014 roku, znajdowało się 90 placówek opiekuńczo-wychowawczych (95% wszystkich instytucji wchodzących w skład instytucjonalnej pieczy zastępczej), w tym najwięcej typu socjalizacyjnego (tj. 58), 4 regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne (4%) oraz jeden interwencyjny ośrodek preadopcyjny (1%). W sumie przebywało w nich ogółem wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 roku 2516 dzieci oraz osób pełnoletnich uczących się (do 25 r.ż.), przy czym liczba miejsc wynosiła 2468. Dane wskazują na nadwyżkę liczby osób korzystających z niektórych typów placówek opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do liczby miejsc w tychże placówkach. Największa dysproporcja pomiędzy liczbą umieszczonych, a liczbą miejsc dotyczyła placówek łączących zadania oraz placówek typu socjalizacyjnego.

Dane z lat 2013-2014 wskazują na zwiększenie się liczby placówek wchodzących w skład instytucjonalnej pieczy zastępczej w Polsce oraz w województwie śląskim. Za wzrostem tym, w większości przypadków, nie idzie wzrost liczby wychowanków, co w obliczu nadal występującego niedoboru miejsc, jest zjawiskiem pożądanym.

Spośród placówek opiekuńczo-wychowawczych, w 2014 roku w województwie śląskim nie było ani jednej placówki typu specjalistyczno-terapeutycznego (również żadna placówka wielofunkcyjna nie pełniła takiej funkcji). Istnienie takiego ośrodka gwarantuje dzieciom o szczególnych potrzebach najlepszą specjalistyczną opiekę, której w innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych mogą być pozbawione. Wśród 13 instytucji łączących zadania, 13 pełniło rolę placówki socjalizacyjnej, zaś 11 z nich także interwencyjnej.

Tabela 9. Instytucjonalna piecza zastępcza w województwie śląskim w latach 2013-2014 (wg stanu na 31 grudnia 2013 i 2014 roku)

Instytucjonalna piecza zastępcza		Liczba ośrodków		Dynamika 2013-2014		Liczba wychowanków*		Dynamika 2013-2014*		Liczba miejsc w 2014 r.	
		2013 r.	2014 r.	liczba	%	2013 r.	2014 r.	liczba	%		
Ogółem Polska		951	1067	116	12,2%	19252 (27300)	19229 (27042)	-23 (-258)	-0,1% (-0,9%)	19624	
Województwo śląskie	Ogółem	88	95	7	7,9%	2527 (3697)	2516 (3510)	-11 (-187)	-0,4% (-5,1%)	2468	
	Placówki opiekuńczo- wychowawcze	85	90	5	5,9%	2438 (3494)	2399 (3320)	-39 (-174)	-1,5% (-5,0%)	2334	
	w tym	typu socjalizacyjnego	53	58	5	9,4%	1819 (2560)	1732 (2427)	-87 (-133)	-4,8% (-5,2%)	1702
		typu rodzinnego	18	17	-1	-5,6%	150 (168)	146 (163)	-4 (-5)	-2,7% (-3,0%)	148
		typu interwencyjnego	2	2	0	0,0%	33 (89)	35 (85)	2 (-4)	6,1% (-4,5%)	32
		typu specjalistyczno- terapeutycznego	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		łącznie zadania	12	13	1	8,3%	436 (677)	486 (645)	50 (-32)	11,5% (-4,7%)	452
	Regionalne placówki opiekuńczo- terapeutyczne	2	4 ¹	2	100%	70 (146)	99 (140)	29(-6)	41,4% (-4,1%)	114	
	Interwencyjny ośrodek preadopcyjny	1 ²	1 ²	0	0%	19(57)	18 (50)	-1(-7)	-5,3% (-12,3%)	20	

Źródło: 1) *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2013 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014 r.;
2) *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015 r. *W nawiasie podano dane dotyczące liczby wychowanków w czasie całego roku sprawozdawczego. Podane liczby obejmują wychowanków do 25 r.ż. (z wyjątkiem regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego).

W całym kraju w 2013 roku działały 3 regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne (w woj. pomorskim i śląskim), zaś w 2014 roku – 6 (w woj. pomorskim, śląskim i zachodniopomorskim). W tym samym okresie funkcjonowały 2 interwencyjne ośrodki preadopcyjne (w woj. śląskim oraz mazowieckim).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w województwie śląskim w 2014 roku, większość wychowanków umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej była półsierotami. W drugiej kolejności były to osoby przewlekle chore. Trzecią pod względem liczebności grupę stanowiły osoby niepełnosprawne. Oznacza to, iż w przeważającej liczbie przypadków, dzieci umieszczane w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej posiadają

rodziców. Podobną konkluzję można oprzeć także na podstawie analizy danych z lat poprzednich.

W 2014 roku większość wychowanków pieczy zastępczej, którzy opuścili jej formę instytucjonalną lub rodzinną, powróciła do rodziny biologicznej choć w drugim przypadku nieco rzadziej). Biorąc pod uwagę odpływ dzieci z pieczy instytucjonalnej, można zauważyć, iż co 5 wychowanek był kierowany do innej placówki. Z kolei analizując „odpływ” z pieczy rodzinnej, dostrzega się, iż większy odsetek dzieci ją opuszczających przekazywany był do adopcji (blisko jedna czwarta) i rodzinnej pieczy zastępczej (jedna piąta). Podobne wnioski można wyciągnąć na podstawie analizy danych z 2012 roku.

Tabela 10. Analiza odpływu dzieci z pieczy instytucjonalnej i rodzinnej (wychowankowie do 18 r.ż.) w 2014 roku

Wyszczególnienie	Razem	Do rodziny biologicznej	Do adopcji	Do rodzinnej pieczy zastępczej	Do innej formy instytucjonalnej	Do DPS	Pozostali
Instytucjonalne formy (w jednost.)	711	296	135	93	152	5	30
Instytucjonalne formy (w procentach)	100%	41,6%	19,0%	13,1%	21,4%	0,7%	4,2%
Rodzinna piecza zastępcza (w jednost.)	894	310	215	187	130	1	51
Rodzinna piecza zastępcza (w proc.)	100%	34,7%	24,1%	20,9%	14,5%	0,1%	5,7%

Źródło: Zestawienie własne na podstawie: Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem w 2014 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015 r.

Placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzone na zlecenie Samorządu Województwa Śląskiego

W 2014 roku w 4 regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych działających na terenie województwa śląskiego umieszczonych było 99 dzieci. To więcej o 41% w stosunku do roku wcześniejszego, co wynika z faktu, iż w 2014 roku powstały dwie nowe placówki regionalne. Z kolei statystyki dotyczące liczby interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych oraz dzieci w nich przebywających są niezmiennie. W regionie w 2013 i 2014 roku działała jedna placówka tego rodzaju. W 2014 roku wg stanu na dzień 31 grudnia przebywało w niej 18 dzieci (w ciągu całego roku było to 50 dzieci).

Z kolei w pierwszej połowie 2015 roku w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych umieszczonych zostało 104 dzieci, a w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym 21.

Główną przyczyną umieszczenia dzieci w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej nadzorowanych przez Samorząd Województwa w I poł. 2015 roku było uzależnienie rodziców, a następnie bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i przemoc w rodzinie. Wśród innych powodów wymienić można następujące: niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców lub jego długotrwała bądź ciężka choroba, a także nieodpowiednie warunki mieszkaniowe. Należy zaznaczyć, iż w badanym okresie nie odnotowano ani jednego przypadku umieszczenia dziecka z powodu sieroctwa lub półsieroctwa, podobnie jak z powodu ubóstwa i bezrobocia.

Tabela 11. Przyczyny umieszczania dzieci w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Samorządu Województwa Śląskiego w pierwszej połowie 2015 roku

Przyczyny	Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	Interwencyjny ośrodek preadopcyjny
	Liczba dzieci	
Sieroctwo	0	0
Półsieroctwo	0	0
Uzależnienie rodziców	47	5
Przemoc w rodzinie	10	0
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	19	6
Niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców	4	2
Długotrwała lub ciężka choroba co najmniej jednego z rodziców	3	2
Ubóstwo	0	0
Bezrobocie	0	0
Nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	1	0
Pobyt za granicą co najmniej jednego z rodziców (praca zarobkowa)	0	0
Inne (w tym dzieci pozostawione w szpitalach)	20	6
RAZEM	104	21

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres 01.01.2015-30.06.2015

Analizując napływ dzieci do omawianych placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w pierwszej połowie 2015 roku można zauważyć, iż większość z nich została przyjęta

do placówek wprost z rodziny biologicznej lub rodzinnej pieczy zastępczej. Trzecia z kolei była instytucjonalna piecza zastępcza.

Tabela 12. Napływ dzieci do placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Samorządu Województwa Śląskiego w pierwszej połowie 2015 roku

Napływ	Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	Interwencyjny ośrodek preadopcyjny
	Liczba dzieci	
Z rodziny biologicznej	18	2
Z rodzinnej pieczy zastępczej	17	4
Z instytucjonalnej pieczy zastępczej	18	1
Inne	0	9
RAZEM	53	16

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres 01.01.2015-30.06.2015.

Z kolei dane dotyczące odpływu dzieci z placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzonych przez Samorząd ukazują, iż w badanym okresie większość dzieci opuszczających wymienione placówki została adoptowana (11 dzieci z regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz 6 z interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego). Ponadto dzieci z regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych przekazywane były do rodziny biologicznej i rodzinnej pieczy zastępczej. Wychowankowie interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego, którzy do ukończenia 1 roku życia nie mogli zostać przysposobieni, w szczególności ze względu na stan zdrowia lub nieuregulowaną sytuację prawną, kierowani byli do instytucjonalnej pieczy.

Tabela 13. Odpływ dzieci z placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Samorządu Województwa Śląskiego w pierwszej połowie 2015 roku

Odpływ	Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	Interwencyjny ośrodek preadopcyjny
	Liczba dzieci	
Do rodziny biologicznej	6	0
Do rodzinnej pieczy zastępczej	2	0
Do instytucjonalnej pieczy zastępczej	0	6
Przysposobienie	11	6
Inne	2	0
RAZEM	21	12

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres 01.01.2015-30.06.2015.

Większość dzieci umieszczonych w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Województwa Śląskiego wg danych na koniec czerwca 2015 roku, przebywała w nich w przedziale czasowym od 1 roku do 2 lat oraz od 6 do 12 miesięcy.

Tabela 14. Okres przebywania dzieci w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Samorządu Województwa Śląskiego w pierwszej połowie 2015 roku

Okres przebywania dziecka w placówce	Liczba dzieci w poszczególnych typach placówek	
	Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	Interwencyjny ośrodek preadopcyjny
Do 3 miesięcy	13	8
Powyżej 3 do 6 miesięcy	15	8
Powyżej 6 do 12 miesięcy	28	5
Powyżej 1 roku do 2 lat	35	-
Powyżej 2 lat do 3 lat	13	-
Powyżej 3 lat	0	-
RAZEM	104	21

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres 01.01.2015-30.06.2015.

2.3. Adopcje w województwie śląskim

W roku 2015 w województwie śląskim funkcjonował jeden publiczny Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny posiadający 5 filii oraz 4 niepubliczne ośrodki adopcyjne. Oznacza to, że procedury przysposobienia, a także przygotowania osób zgłaszających gotowość do przysposobienia dziecka realizowało w regionie w sumie 9 ośrodków adopcyjnych.

Liczba ta plasuje region, obok województwa mazowieckiego, w czołówce pod względem liczby ośrodków adopcyjnych.¹²

Tabela 15. Filie publicznego Wojewódzkiego Ośrodka Adopcyjnego w województwie śląskim działającego od 2012 roku

Filie Wojewódzkiego Ośrodka Adopcyjnego	
Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny	Filia w Sosnowcu ul. Krzywa 2, 41-200 Sosnowiec
Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny	Filia w Bielsku-Białej ul. Potok 6, 43-382 Bielsko-Biała
Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny	Filia w Częstochowie ul. Sobieskiego 17b, 42-200 Częstochowa
Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny	Filia w Wodzisławiu Śląskim ul. Wałowa 30, 44-300 Wodzisław Śląski
Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny	Filia w Rybniku ul. Floriańska 28, 44-217 Rybnik

Tabela 16. Ośrodki adopcyjne prowadzone przez podmioty niepubliczne na terenie województwa śląskiego w 2015 roku

Lp	Ośrodek Adopcyjny	Adres
1	Ośrodek Adopcyjny Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Częstochowie	ul. Nowowiejskiego 3, 42-200 Częstochowa
2	Ośrodek Adopcyjny Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Katowicach	ul. Poczтовая 16, 40-002 Katowice
3	Diecezjalny Ośrodek Adopcyjny w Sosnowcu	ul. Skautów 1, 41-200 Sosnowiec
4	Ośrodek Adopcyjny i Pieczy Zastępczej „Szansa” w Bytomiu	pl. Jana 13, 41-936 Bytom

Wszystkie ośrodki działające na terenie województwa śląskiego kierują się przede wszystkim dobrem dziecka i poszanowaniem jego praw. Realizują obowiązek Państwa, którym jest zapewnienie prawidłowej procedury adopcyjnej. Ośrodki adopcyjne są specjalistycznymi instytucjami diagnostyczno-konsultacyjno-szkoleniowymi, które mają za zadanie gromadzenie informacji o dzieciach, których sytuacja prawna umożliwia przysposobienie, ich kwalifikację

¹² W 2014 roku w Polsce funkcjonowało 68 ośrodków adopcyjnych. Wśród nich większość (59%) stanowiły ośrodki publiczne. Por. Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2014 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, op. cit.

do przysposobienia, a także pozyskiwanie zgłaszających gotowość do przysposobienia.

i kwalifikowanie osób

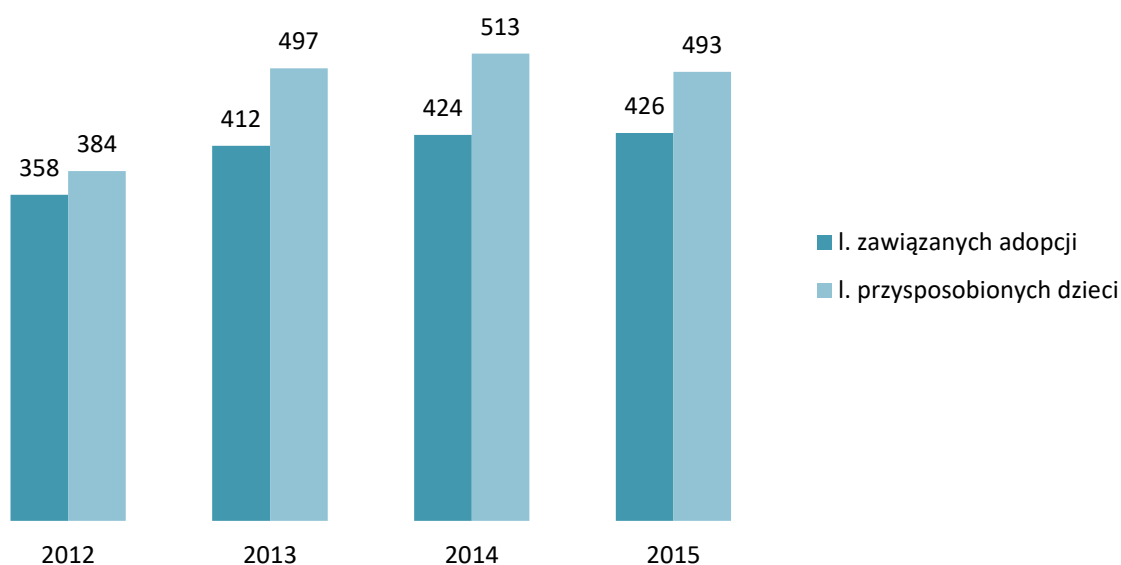
W ciągu czterech lat działalności ośrodków adopcyjnych prowadzonych na terenie województwa śląskiego liczba zawiązanych adopcji oraz przysposobionych dzieci sukcesywnie wzrastała. W 2015 roku zawiązano w nich 426 adopcji dla 493 dzieci. W roku 2012 wartości te wyniosły odpowiednio 358 (o 68 mniej w stosunku do roku 2015) oraz 384 (o 109 mniej w porównaniu do roku 2015).

Tabela 17. Liczba zawiązanych adopcji oraz przysposobionych dzieci w latach 2012-2015 w ośrodkach adopcyjnych w województwie śląskim

Zawiązane adopcje	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.
Liczba zawiązanych adopcji	358	412	424	426
Liczba przysposobionych dzieci	384	497	513	493

Źródło: Miesięczne sprawozdania z działalności ośrodków adopcyjnych w latach 2012-2015.

Wykres 3. Liczba zawiązanych adopcji w ośrodkach adopcyjnych w województwie śląskim w latach 2012- 2015.

Źródło: Miesięczne sprawozdania z działalności ośrodków adopcyjnych w latach 2012-2015.

Ważnym zadaniem realizowanym przez ośrodki adopcyjne jest kwalifikacja kandydatów zgłaszających gotowość do przysposobienia dziecka. W 2015 roku liczba zakończonych postępowań kwalifikacyjnych wynosiła 392, czyli o 33 (tj. 9,2%) więcej niż w roku poprzednim. Ponadto nastąpił wzrost liczby propozycji doboru rodziny dla dziecka

(o 13,7%), rodzin w kontaktach preadopcyjnych (o 18,9%) oraz rodzin z powierzeniem pieczy (o 9,4%).

Tabela 18. Procedury adopcyjne w województwie śląskim w latach 2014-2015

Procedury adopcyjne	2014 r.	2015 r.	Dynamika	
			liczba	%
Liczba zakończonych postępowań kwalifikacyjnych	359	392	33	9,2%
Propozycje doboru rodziny dla dziecka	335	381	46	13,7%
Rodziny w kontaktach preadopcyjnych	476	566	90	18,9%
Rodziny z powierzeniem pieczy	640	700	60	9,4%

Źródło: Miesięczne sprawozdania z działalności ośrodków adopcyjnych w roku 2014 i 2015.

W sposób znaczący wzrosła w ciągu ostatniego roku liczba dzieci zgłaszanych do adopcji. W 2014 roku wynosiła ona 922, z kolei w 2015 roku już 1107 (+185, tj. +20,1%). Co więcej, w województwie śląskim zwiększyła się również o 36 (z 457 w 2014 roku do 493 w 2015 roku) liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji.

Obok działań diagnostycznych istotnym elementem pracy z kandydatami jest ich przygotowanie merytoryczne do adopcji i wychowania dziecka. Przygotowanie do adopcji odbywa się między innymi podczas szkoleń organizowanych przez ośrodki adopcyjne. W 2015 roku liczba rodzin, które zakończyły szkolenie wyniosła 295.

Poza wyżej omówionymi zagadnieniami, ośrodki adopcyjne mają również za zadanie świadczyć poradnictwo pedagogiczno-psychologiczne dla kandydatów, rodzin adopcyjnych, a także rodzin biologicznych. W porównaniu do roku 2014 liczba rodzin biologicznych objętych pomocą ośrodków adopcyjnych zwiększyła się o 14,5%.

Tabela 19. Poradnictwo pedagogiczno-psychologiczne świadczone przez ośrodki adopcyjne w województwie śląskim w latach 2014-2015

Poradnictwo pedagogiczno-psychologiczne	2014 r.	2015 r.	Dynamika	
			liczba	%
Rozmowy informacyjne dotyczące przysposobienia	625	701	76	12,2%
Poradnictwo dla rodzin oczekujących na przysposobienie	631	508	-123	-19,5%
Liczba rodzin adopcyjnych objętych pomocą	560	468	-92	-16,4%
Liczba rodzin biologicznych objętych pomocą	207	237	30	14,5%
Udział w zespołach ds. okresowej oceny (liczba posiedzeń)	455	1041	586	128,8%

Źródło: Miesięczne sprawozdania z działalności ośrodków adopcyjnych w latach 2014-2015.

W 2015 roku pracownicy ośrodków adopcyjnych województwa śląskiego ponad dwukrotnie częściej, w porównaniu do roku 2014, byli zapraszani do udziału w zespołach ds. okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w placówce instytucjonalnej pieczy zastępczej (wzrost na poziomie 128,8%).

Analiza SWOT obszaru wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – wysoki potencjał organizacji pozarządowych działających w imieniu i na rzecz rodziny; – różnorodność stosowanych wzorców i rozwiązań systemowych, szerokie upowszechnianie „dobrych praktyk” w przedmiotowym zakresie; – wykwalifikowana i doświadczona kadra instytucji wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej nastawiona na rozwój (oraz lokalni liderzy podejmujący działania na rzecz wspierania rodziny w społecznościach lokalnych); – indywidualizacja pracy asystentów rodziny i koordynatorów - sposób pracy dostosowany do potrzeb rodziny; – współdziałanie instytucji z różnych obszarów i ich przedstawicieli w odniesieniu do problematyki pieczy zastępczej; – bogate zaplecze merytoryczne instytucji wspierania rodziny i pieczy zastępczej w zakresie propagowania wiedzy i diagnostyki różnego rodzaju dysfunkcji rozwojowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – niewystarczająca liczba zatrudnionych asystentów rodziny i koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej; – wysoka rotacja pracowników na stanowiskach asystentów rodziny i koordynatorów; – brak równych możliwości działania w poszczególnych powiatach; – niewystarczające środki finansowe z budżetu państwa przeznaczone na realizację zadań wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; – ograniczone środki na zatrudnienie wykwalifikowanej kadry i specjalistów do pracy z rodziną w środowisku lokalnym oraz do realizacji zadań w ramach systemu pieczy zastępczej; – niewystarczająca liczba rodzin zastępczych zawodowych, szczególnie rodzin zawodowych specjalistycznych oraz wykonujących zadania pogotowia rodzinnego; – niski poziom infrastruktury na rzecz pomocy i wsparcia dla małych dzieci; – niewystarczająca świadomość lokalnych władz dotycząca funkcjonowania pieczy zastępczej; – brak pozytywnego promowania rodzinnej pieczy zastępczej; – długotrwałe procesy regulowania sytuacji prawnej dziecka.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – możliwość korzystania z doświadczenia już zatrudnionych asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej; – zwiększenie liczby pogotowi rodzinnych; – dalszy rozwój form wsparcia dla rodzin biologicznych; 	<ul style="list-style-type: none"> – brak możliwości umieszczenia w pieczy małych dzieci wymagających opieki ze względu na niewystarczającą liczbę miejsc;

	<ul style="list-style-type: none">– koncentracja mediów na negatywnych aspektach funkcjonowania niektórych rodzin zastępczych wpływająca na
--	---

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – lokalna polityka ukierunkowana na rozwój pieczy zastępczej oraz promocja działań zmierzających do rozwoju usług związanych z realizacją ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; – wzmocnienie wsparcia dla rodzin zawodowych specjalistycznych; – budowanie systemu pieczy zastępczej opartego na rodzinach zastępczych; – prowadzenie kampanii promujących rodzicielstwo zastępcze o szerokim zasięgu; – profesjonalna diagnoza dotycząca rozeznania właściwej motywacji kandydatów na rodziny zastępcze; – budowanie długofalowej polityki pozyskiwania rodzin zastępczych, towarzyszenie w utrzymaniu motywacji, budowanie efektywnego systemu wsparcia; – ustalenie właściwych priorytetów pracy z rodziną (praca z rodziną biologiczną, adopcja, piecza zastępcza); – rozwój form wsparcia z uwzględnieniem problematyki więzi dla rodzin zastępczych; – dalszy rozwój form wsparcia dla rodzin biologicznych; – duża liczba kandydatów na rodziców adopcyjnych; – duży potencjał III sektora (organizacje pozarządowe) w zakresie wspierania rodziny, wykorzystanie wolontariatu; – budowanie „ponadresortowej” sieci współpracy pomiędzy instytucjami wspierającymi rodzinę; – zwiększenie dostępności udziału w projektach profilaktycznych i promujących zdrowy styl życia; – integracja podmiotów i zapewnienie interdyscyplinarnych działań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, w tym wsparcie dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych z powodu uzależnień – duża świadomość korzyści oraz motywacja wśród pracowników systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej do kształcenia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych; 	<ul style="list-style-type: none"> nieprzyjazny wizerunek rodzicielstwa zastępczego; – przedłużające się postępowania sądowe w sprawach dotyczących małych dzieci; – niejednolite standardy pracy w gminach/powiatach/województwie w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; – niska efektywność pracy z rodziną biologiczną skutkująca niewielką liczbą dzieci powracających do rodzin biologicznych; – niski poziom zainteresowania rodzin biologicznych korzystaniem z poradnictwa specjalistycznego; – brak stabilizacji zatrudnienia asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej wynikający z faktu zatrudniania ww. pracowników w ramach projektów finansowanych ze środków krajowych lub unijnych; – niski poziom gotowości rodziców zastępczych do wygaszania swojej funkcji i zaakceptowania możliwości powrotu dziecka pod opiekę rodziców biologicznych; – niewystarczająca liczba kandydatów do przysposobienia gotowych przysposobić starsze dzieci w wieku szkolnym i dzieci z poważnymi problemami rozwojowymi; – niewystarczająca współpraca instytucji i środowisk wspierających rodzinę; – większa koncentracja w pracy z rodziną na jej deficytach niż na jej zasobach.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – pozyskiwanie środków na działania skierowane na rzeczywiste potrzeby rodzin; – fundusze europejskie przeznaczone na realizację projektów w zakresie deinstytucjonalizacji usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej w ramach Działania 9.2. <i>Dostępne i efektywne usługi społeczne i zdrowotne</i> RPO WSL 2014-2020; – realizacja w ramach RPO WSL 2014-2020 projektu „Koordynacja i rozwój usług adopcyjnych”. 	

Misja i cele programu

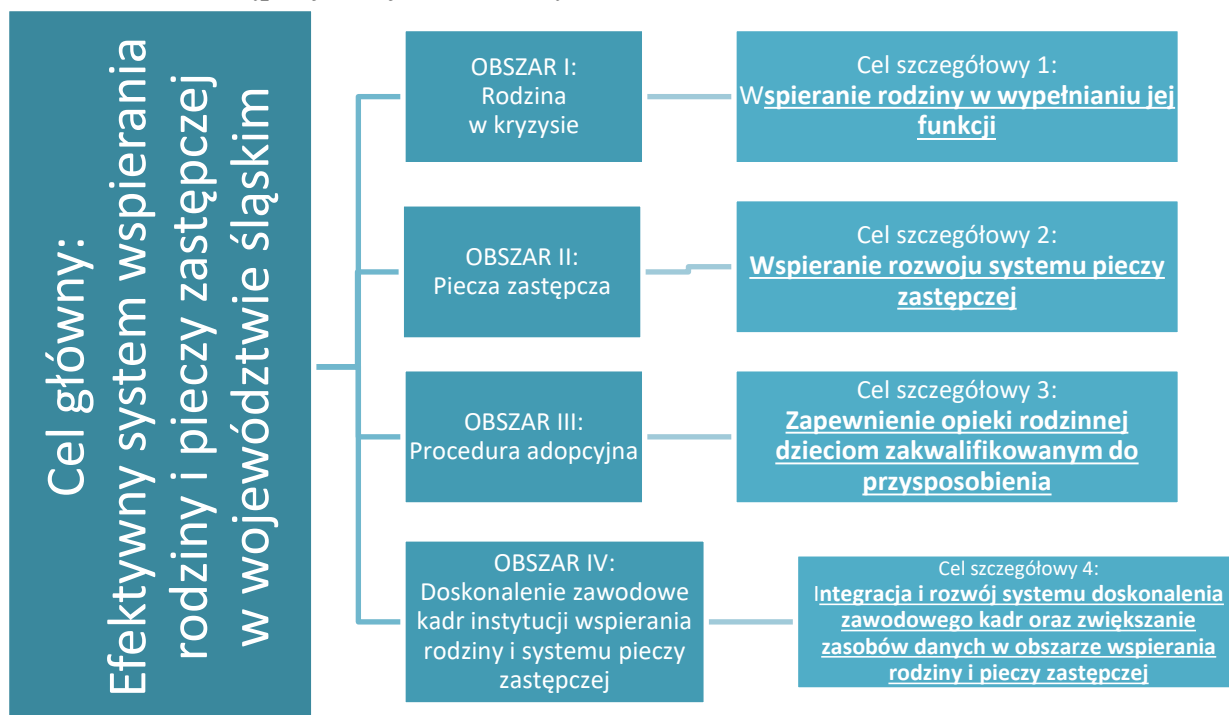
Państwo i samorządy są zobligowane do tworzenia i udoskonalania systemu pomocy rodzinie i opieki nad dziećmi w przypadku, gdy ich rodzice biologiczni nie są w stanie jej sprawować. Działania te nie mogą ograniczać się jedynie do pracy z niepełnoletnim, lecz przede wszystkim muszą skupiać się na naprawie całego systemu rodzinnego, jako podstawowego systemu, który ma największy wpływ na życie dziecka. Jednakże w sytuacji, gdy jest to niemożliwe, istotnym dla dobra dziecka jest znalezienie mu opieki zastępczej, zapewniającej warunki możliwie najbardziej zbliżone do rodzinnych (rodzina zastępcza, rodzinny dom dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego). W związku z powyższym, za główny cel i misję powołanego zespołu zadaniowego mającego opracować program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim uważa się:

rozwój efektywnego systemu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim.

Na cel główny składają się cztery obszary interwencji: rodzina w kryzysie, piecza zastępcza, procedura adopcyjna oraz doskonalenie zawodowe kadr instytucji wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Do każdego z wymienionych obszarów przyporządkowano cele szczegółowe programu, a następnie kierunki działań, których podjęcie jest uznawane za ważne dla funkcjonowania systemu wspierania rodziny w województwie śląskim. W ten sposób wyznaczono następujące cele szczegółowe:

1. **Wspieranie rodziny w wypełnianiu jej funkcji.**
2. **Wspieranie rozwoju systemu pieczy zastępczej.**
3. **Zapewnienie opieki rodzinnej dzieciom zakwalifikowanym do przysposobienia.**
4. **Integracja i rozwój systemu doskonalenia zawodowego kadr oraz zwiększanie zasobów danych w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.**

Schemat 3. Cele szczegółowe Wojewódzkiego program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2016-2020

Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Cel szczegółowy 1:
Wspieranie rodziny w wypełnianiu jej funkcji

Kierunek Działañ 1.1.	Działania profilaktyczne w środowiskach ryzyka oraz rozwój edukacji rodzin i podnoszenie kompetencji rodzicielskich
Kierunek Działañ 1.2.	Rozszerzenie dostępu do poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego i innych specjalistycznych form wspierania rodzin (terapeutycznych, mediacyjnych, prawnych, itp.), zwłaszcza dla rodzin, które znalazły się w szczególnej sytuacji
Kierunek Działañ 1.3.	Zapewnienie rodzinom z dziećmi dostępu do usług opiekuńczych i specjalistycznych
Kierunek Działañ 1.4.	Rozwój asystentury rodzinnej oraz promowanie idei rodziny wspierającej
Kierunek Działañ 1.5.	Wzmacnianie integracji działań służb na rzecz rodziny – multiprofesjonalizacja pracy z rodziną

Kierunek działań 1.1. Działania profilaktyczne w środowiskach ryzyka oraz rozwój edukacji rodzin i podnoszenie kompetencji rodzicielskich

Zadanie 1.1.1.:	Rozwijanie stałego monitoringu rodzin zagrożonych kryzysem przez pracowników służb lokalnych
Zadanie 1.1.2.:	Podjęcie działań profilaktycznych wobec rodzin zagrożonych kryzysem przez pracowników różnorodnych służb społecznych, w tym asystenta rodziny
Zadanie 1.1.3.:	Organizacja różnorodnych form wsparcia mających na celu wzrost społecznej świadomości znaczenia rodziny, jej prawidłowego funkcjonowania, przygotowania do pełnienia ról w rodzinie, itp. (np. szkoła rodziców, trening umiejętności wychowawczych)
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none">– liczba rodzin zagrożonych kryzysem poddanych monitoringowi pracowników służb lokalnych– liczba porad udzielonych rodzinom– liczba zorganizowanych form wsparcia

Kierunek działań 1.2. Rozszerzenie dostępu do poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego i innych specjalistycznych form wspierania rodzin (terapeutycznych, mediacyjnych, prawnych, itp.), zwłaszcza dla rodzin, które znalazły się w szczególnej sytuacji

Zadanie 1.2.1.:	Tworzenie miejsc wsparcia i poradnictwa oraz pomocy psychologicznej
Zadanie 1.2.2.:	Rozwój wybranych form pracy z rodziną, w tym pracy terapeutycznej
Zadanie 1.2.3.:	Wprowadzenie elastycznego czasu pracy osób świadczących poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne i inne specjalistyczne formy wsparcia, dostosowanego do potrzeb osób, które z niego korzystają
Zadanie 1.2.4.:	Promowanie i upowszechnianie usług poradnictwa
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none">– liczba działających miejsc wsparcia i poradnictwa oraz pomocy psychologicznej– liczba udzielonych porad– liczba przeprowadzonych akcji promocyjnych

Kierunek działań 1.3. Zapewnienie rodzinom z dziećmi dostępu do usług opiekuńczych i specjalistycznych

Zadanie 1.3.1.:	Rozwijanie wsparcia rodziny w opiece nad dziećmi w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych
------------------------	--

Zadanie 1.3.2.:	Opracowanie standardu świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych dla rodzin z dziećmi
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none"> - liczba udzielonych usług opiekuńczych - liczba udzielonych usług specjalistycznych - liczba gmin, które wdrożyły standard świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych dla rodzin z dziećmi

Kierunek działań 1.4. Rozwój asystentury rodzinnej oraz promowanie idei rodziny wspierającej

Zadanie 1.4.1.:	Promowanie asystentury rodzinnej oraz idei rodziny wspierającej
Zadanie 1.4.2.:	Opracowanie standardów pracy asystenta rodziny oraz udzielania wsparcia przez rodziny wspierające
Zadanie 1.4.3.:	Współpraca służb społecznych na rzecz reintegracji rodziny, w tym w szczególności pracy z rodziną biologiczną, której dziecko zostało umieszczone w pieczy zastępczej
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none"> - liczba zatrudnionych asystentów rodziny - liczba rodzin wspierających - liczba gmin, które wdrożyły standard pracy asystenta rodziny - liczba gmin, które wdrożyły standard udzielania wsparcia przez rodziny wspierające

Kierunek działań 1.5. Wzmacnianie integracji działań służb na rzecz rodziny – multiprofesjonalizacja pracy z rodziną

Zadanie 1.5.1.:	Promowanie rodziny, jej pozytywnego modelu uwzględniającego aktywną rolę ojca oraz budowanie klimatu sprzyjającego zakładaniu i utrzymaniu pełnej rodziny
Zadanie 1.5.2.:	Koordinacja działań różnorodnych służb, wsparcie lokalnych liderów koordynujących pracę z rodziną
Zadanie 1.5.3.:	Opracowanie standardu współpracy pomiędzy asystentem rodziny a koordynatorem pieczy zastępczej
Zadanie 1.5.4.:	Rozwijanie i upowszechnianie współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz wolontariuszami w zakresie pracy z rodziną
Zadanie 1.5.5.:	Wzmacnianie lokalnych systemów wsparcia dziennego - wsparcie tworzenia oraz wzmacnianie wyspecjalizowanych placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży (świetlic, klubów, ognisk wychowawczych itp.)
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none"> - liczba asystentów rodziny współpracujących z rodziną biologiczną, z której dziecko zostało umieszczone w pieczy zastępczej - liczba dzieci, które powróciły z rodziny zastępczej do rodziny biologicznej - liczba placówek wsparcia dziennego

- liczba posiedzeń zespołów interdyscyplinarnych dotyczących problemów rodzinnych
- liczba rodzin objętych działaniami koordynatorów pieczy zastępczej i asystentów rodziny
- liczba gmin, które wdrożyły standard współpracy pomiędzy asystentem rodziny a koordynatorem pieczy zastępczej
- liczba gmin, które współpracują z organizacjami pozarządowymi w obszarze wspierania rodziny
- liczba wolontariuszy wspierających rodziny

Realizatorami poszczególnych zadań mających na **celu wspieranie rodziny w wypełnianiu jej funkcji** będą: jednostki samorządu terytorialnego, Samorząd Województwa Śląskiego, podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny, jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe, policja itp.

**Cel szczegółowy 2:
Wspieranie rozwoju systemu pieczy zastępczej**

Kierunek Działań 2.1.	Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej jako priorytetowej formy w systemie pieczy zastępczej
Kierunek Działań 2.2.	Dostosowanie instytucjonalnych form pieczy zastępczej do wymogów ustawowych oraz zapotrzebowania na miejsca w poszczególnych formach pieczy
Kierunek Działań 2.3.	Rozwój systemu wsparcia dla usamodzielnianych wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej

Kierunek działań 2.1. Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej, jako priorytetowej formy w systemie pieczy zastępczej

Zadanie 2.1.1.:	Wzmacnianie roli i budowanie pozytywnego wizerunku organizatora pieczy zastępczej
Zadanie 2.1.2.:	Prowadzenie kampanii informacyjnych promujących rodzicielstwo zastępcze
Zadanie 2.1.3.:	Pozyskiwanie kandydatów na rodziny zastępcze i tworzenie warunków do powstawania rodzin zastępczych
Zadanie 2.1.4.:	Prowadzenie działań diagnostycznych w kierunku właściwej motywacji do utworzenia rodziny zastępczej w odróżnieniu od motywacji do przysposobienia dziecka– współpraca powiatu z ośrodkiem adopcyjnym
Zadanie 2.1.5.:	Realizacja szkoleń dla kandydatów na rodziny zastępcze oraz dla rodzin zastępczych

Zadanie 2.1.6.:	Wsparcie rodzin zastępczych w prawidłowym funkcjonowaniu poprzez zapewnienie dostępu do usług koordynatora pieczy zastępczej, specjalistów i rodzin pomocowych, organizowanie grup wsparcia
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none"> – liczba przeprowadzonych kampanii informacyjnych promujących rodzicielstwo zastępcze – liczba rodzin zastępczych – liczba przeszkolonych kandydatów na rodziny zastępcze – liczba przeszkolonych rodzin zastępczych – liczba uczestników korzystających z grup wsparcia dla rodzin zastępczych

Kierunek działań 2.2. Dostosowanie instytucjonalnych form pieczy zastępczej do wymogów ustawowych oraz zapotrzebowania na miejsca w poszczególnych formach pieczy

Zadanie 2.2.1.:	Dostosowanie placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej do standardów ustawowych
Zadanie 2.2.2.:	Rozwój specjalistycznych placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej
Zadanie 2.2.3.:	Zapewnianie wychowankom instytucjonalnej pieczy zastępczej dostępu do specjalistycznych usług psychoterapeutycznych poza placówką
Zadanie 2.2.4.:	Prowadzenie placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej przez organizacje pozarządowe
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none"> – liczba wyspecjalizowanych placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej – liczba zewnętrznych konsultacji psychoterapeutycznych, w których uczestniczyli wychowankowie instytucjonalnej pieczy zastępczej – liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzonych przez organizacje pozarządowe

Kierunek działań 2.3. Rozwój systemu wsparcia dla usamodzielnianych wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej

Zadanie 2.3.1.:	Rozwój efektywnych form wsparcia usamodzielnianych wychowanków (np. mieszkania usamodzielniające, rodzinkowe i treningowe)
Zadanie 2.3.2.:	Wymiana doświadczeń i promowanie dobrych praktyk w zakresie wsparcia usamodzielnianych wychowanków pozwalającego im na prawidłowe funkcjonowanie w życiu rodzinnym i społeczno-zawodowym

Zadanie 2.3.3.:	Doskonalenie współpracy pomiędzy placówkami i organizatorem pieczy zastępczej w zakresie pomocy dla wychowanków pieczy zastępczej
Zadanie 2.3.4.:	Rozwój nowatorskich form pracy z młodzieżą usamodzielnianą zgodnych z ich zainteresowaniami i potrzebami – indywidualizacja prac
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none"> – liczba usamodzielnionych wychowanków – liczba mieszkań usamodzielniających, rodzinnych i treningowych – liczba programów promujących efektywne formy wsparcia usamodzielnianych wychowanków

Realizatorami poszczególnych zdań mających na celu **wspieranie rozwoju pieczy zastępczej** będą: jednostki samorządu terytorialnego, Samorząd Województwa Śląskiego, podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny, jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe, sądy opiekuńcze, media itp.

Cel szczegółowy 3: Zapewnienie opieki rodzinnej dzieciom zakwalifikowanym do przysposobienia

Kierunek Działań 3.1.	Ujednoczenie standardów i procedur stosowanych w ośrodkach adopcyjnych
Kierunek Działań 3.2.	Promowanie idei adopcji i rozwój współpracy w obszarze adopcji
Kierunek Działań 3.3.	Wspieranie rodzin, które przysposobiły dziecko

Kierunek działań 3.1. Ujednoczenie standardów i procedur stosowanych w ośrodkach adopcyjnych

Zadanie 3.1.1.:	Inwentaryzacja i standaryzacja procedur oraz narzędzi diagnozowania dzieci i kandydatów na rodziców adopcyjnych
Zadanie 3.1.2.:	Wspieranie infrastruktury oraz potencjału kadrowego ośrodków adopcyjnych
Zadanie 3.1.3.:	Rozwój ścisłej współpracy publicznych i niepublicznych ośrodków adopcyjnych w zakresie realizowanych zadań
WSKAŹNIKI	<ul style="list-style-type: none"> – ujednoczenie procedury adopcyjnej – liczba specjalistów zatrudnionych w ośrodkach adopcyjnych – liczba zorganizowanych szkoleń podnoszących kwalifikacje pracowników ośrodków adopcyjnych

Kierunek działań 3.2. Promowanie idei adopcji i rozwój współpracy w obszarze adopcji

Zadanie 3.2.1.:	Promowanie i szerzenie idei adopcji, edukacja społeczna w obszarze adopcji
Zadanie 3.2.2.:	Informowanie o procedurach adopcyjnych otoczenia instytucjonalnego i pozainstytucjonalnego ośrodków adopcyjnych
Zadanie 3.3.3.:	Rozwój współpracy różnorodnych instytucji i podmiotów zaangażowanych w proces adopcji
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none">– liczba przysposobionych dzieci– liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji– liczba rodzin zakwalifikowanych do szkolenia– liczba przeszkolonych osób– liczba przeprowadzonych kampanii/akcji promujących ideę adopcji

Kierunek działań 3.3. Wspieranie rodzin, które przysposobiły dziecko

Zadanie 3.3.1.:	Rozwój specjalistycznego poradnictwa dla osób, które przysposobiły dziecko
Zadanie 3.3.2.:	Rozwój specjalistycznego poradnictwa dla dzieci przysposobionych
Zadanie 3.3.3.:	Opracowywanie i realizacja przez ośrodki adopcyjne ofert w zakresie pomocy postadopcyjnej
Zadanie 3.3.4.:	Organizowanie grup wsparcia dla rodziców adopcyjnych oraz dzieci przysposobionych w tym dorosłych osób adoptowanych
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none">– liczba porad udzielonych osobom, które przysposobiły dziecko– liczba porad udzielonych dzieciom przysposobionym– liczba przygotowanych ofert w zakresie pomocy postadopcyjnej– liczba przeprowadzonych konsultacji i/lub szkoleń międzyinstytucjonalnych dotyczących tematyki adopcji– liczba zorganizowanych grup wsparcia dla rodziców adopcyjnych, oraz osób przysposobionych

Realizatorami poszczególnych zadań mających na celu **zapewnienie opieki rodzinnej dzieciom zakwalifikowanym do przysposobienia** będą: podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny, jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, organizacje pozarządowe, sądy opiekuńcze itp.

Cel szczegółowy 4:

Integracja i rozwój systemu doskonalenia zawodowego kadr oraz zwiększanie zasobów danych w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

Kierunek Działań 4.1.	Diagnoza i monitoring problemów społecznych w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
Kierunek Działań 4.2.	Profesjonalizacja pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej
Kierunek Działań 4.3.	Rozwój współpracy różnorodnych podmiotów zajmujących się sprawami rodziny i dzieci

Kierunek działań 4.1. Diagnoza i monitoring problemów społecznych w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

Zadanie 4.1.1.:	Gromadzenie, analiza i upowszechnianie danych dotyczących rodzin, dzieci i ich potrzeb na poziomie gminy, powiatu i województwa
Zadanie 4.1.2.:	Gromadzenie, analiza i upowszechnianie danych w zakresie problemów społecznych dotyczących rodzin z dziećmi w województwie śląskim
WSKAŹNIKI:	– liczba przeprowadzonych analiz

Kierunek działań 4.2. Profesjonalizacja pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Zadanie 4.2.1.:	Organizacja różnorodnych form podnoszenia kwalifikacji i umiejętności zawodowych pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej
Zadanie 4.2.2.:	Organizacja poradnictwa specjalistycznego dla pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
Zadanie 4.2.3.:	Organizacja doradztwa, konsultacji oraz superwizji dla pracowników wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
WSKAŹNIKI:	– liczba przeprowadzonych szkoleń dla pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny pieczy zastępczej – liczba konsultacji/porad udzielonych pracownikom i wolontariuszom systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej

- liczba pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, którzy skorzystali ze szkoleń, konsultacji i porad
- liczba przeprowadzonych superwizji

Kierunek działań 4.3. Rozwój współpracy różnorodnych podmiotów zajmujących się sprawami rodziny i dzieci

Zadanie 4.3.1.:	Organizacja różnorodnych form wymiany doświadczeń i wiedzy (forum, konferencji, seminariów, spotkań)
Zadanie 4.3.2.:	Promowanie dobrych praktyk i sprawdzonych rozwiązań w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
WSKAŹNIKI:	<ul style="list-style-type: none"> – liczba forów, spotkań, konferencji, seminariów – liczba zidentyfikowanych dobrych praktyk

Realizatorami poszczególnych zadań mających na celu **integrację i rozwój systemu doskonalenia zawodowego kadr oraz zwiększanie zasobów danych w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej** będą: jednostki samorządu terytorialnego, Samorząd Województwa Śląskiego, podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny, jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, placówki oświatowe, instytucje szkoleniowe, organizacje pozarządowe, wolontariusze, sądy opiekuńcze itp.

Sposób realizacji programu, zarządzanie

Zadania wynikające z *Wojewódzkiego programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2016-2020* realizowane będą m.in. przez: samorządy terytorialne szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego oraz ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe i inne podmioty działające w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, placówki oświatowe, sądy, policję itp.

Wśród źródeł finansowania zakłada się wykorzystanie środków pochodzących z:

- ❖ budżetów jednostek samorządu terytorialnego;
- ❖ budżetu Samorządu Województwa Śląskiego, w tym ze środków przeznaczonych na dotacje dla organizacji pozarządowych;
- ❖ budżetu państwa – w tym z dotacji celowych przeznaczonych na realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej (adopcje) oraz ze środków planowanych do pozyskania w ramach ogłoszonych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej konkursów dla samorządów terytorialnych;

- ❖ funduszy unijnych, w tym ze środków przewidzianych w ramach osi priorytetowej IX *Włączenie społeczne*, Działania 9.2. *Dostępne i efektywne usługi społeczne i zdrowotne* Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 na realizację projektów, których celem będzie m.in. podjęcie działań w zakresie podniesienia jakości i dostępności usług wsparcia rodziny, wspierających proces deinstytucjonalizacji, w tym wspieranie tworzenia nowych miejsc w funkcjonujących placówkach, w połączeniu z rozszerzeniem oferty wsparcia lub tworzeniem nowych placówek oferujących wsparcie dzienne dla dzieci i młodzieży, rozwijanie środowiskowych form opieki nad dziećmi i młodzieżą, wsparcie i rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej oraz podnoszenie jakości usług realizowanych w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej, wsparcie i rozwój pracy z rodziną, asystentury rodzinnej oraz instytucji rodziny wspierających rodzinę w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, a także rozwój usług adopcyjnych;
- ❖ innych źródeł zewnętrznych, w tym ze środków pozyskanych przez organizacje pozarządowe.

Realizacja zadań przewidzianych w ramach Programu monitorowana będzie raz w roku. Koordynatorem tego procesu będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, który w tym zakresie będzie współpracował w szczególności z jednostkami wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Z przeprowadzonego procesu monitoringu sporządzane będzie sprawozdanie. Ponadto program będzie poddawany ewaluacji, w trakcie której oceniana będzie trafność, efektywność, użyteczność oraz skuteczność działań realizowanych w ramach Programu. Wyniki monitoringu oraz ewaluacji będą stanowić podstawę do ewentualnej modyfikacji ujętych w nim celów i kierunków działań bądź definiowania nowych.

Słowniczek pojęć

CEL GŁÓWNY (MISJA) - najważniejszy cel dokumentu strategicznego, pokazujący w którą stronę województwo powinno zmierzać. Właściwe i staranne określenie wizji, która będzie realizowana za pomocą dokumentu strategicznego, jest kluczowe dla sformułowania prawidłowo celów strategicznych.

CELE STRATEGICZNE - są to powzięte zamierzenia, a więc to, co chcielibyśmy osiągnąć w przyszłości. Stanowią wynik skonkretyzowanych potrzeb. Powinny być jasno i przejrzysto określone tak, aby nie pozostawiały wątpliwości co do zgodności z misją dokumentu strategicznego. Cele strategiczne są liczbowo nieliczne oraz bardzo ogólne, dotyczą więc najczęściej globalnej polityki.

KIERUNEK DZIAŁAŃ – pośredni element planowania strategicznego, który występuje po celach strategicznych. Skupia przedsięwzięcia o podobnym charakterze lub z tego samego obszaru merytorycznego.

LIDER LOKALNY – członek społeczności lokalnej lub reprezentant instytucji/organizacji działającej w tej społeczności, który spaja ze sobą podejmowane przez przedstawicieli służb społecznych, organizacji pozarządowych i innych podmiotów działania w zakresie wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej i/lub jej reintegracji.

MIESZKANIE RODZINKOWE - miejsce pełniące funkcję placówki socjalizacyjnej, w którym umieszczane są dzieci od 4 do 18 roku życia. Przebywające w nim dzieci znajdują się pod stałą opieką wychowawców. Jego zadaniem jest zaspokojenie potrzeb bytowych i rozwojowych dzieci w warunkach zbliżonych do domowych.

MIESZKANIE TRENINGOWE – miejsce przygotowujące osoby w nim zamieszkujące do samodzielnego życia. Przebywanie w nim ma charakter okresowy i ma pomóc osobom opuszczającym pieczę zastępczą w osiągnięciu częściowej lub całkowitej samodzielności m.in. poprzez trening samodzielności, pracę socjalną, poradnictwo lub inne usługi aktywnej integracji.

WOLONTARIAT - bezpłatne, dobrowolne, ochotnicze i świadome działanie, wykonywane okazjonalnie lub w sposób stały na rzecz innych, zwłaszcza słabszych i potrzebujących pomocy.

ZADANIE - najbardziej szczegółowy i konkretny element planowania strategicznego.